

S á r k ö z y Péter

A magyar nyelv és irodalom oktatása Olaszországban

A korábbi sporadikus kezdeményezésektől, valamint a XIX. század utolsó negyedének fiúmei helyzetétől eltekintve a magyar nyelv és irodalom olaszországi egyetemi oktatásának kezdetei az 1927. évi magyar-olasz kulturális egyezménytől számíthatók. Ettől kezdve egészen máig - ha más és más városban is - de mindvégig folyt, és folyik olasz egyetemeken magyar oktatás.

A két világháború közötti időszakban az egyetemi magyar oktatás központja Róma volt, ahol a Római Magyar Akadémia kulturális kisugárzása is igen erősen érződött. Egészen 1950-ig a Római Magyar Akadémia mindenkori igazgatója egyúttal a Római Tudományegyetem magyar tanszékvezető professzora is volt (Várady Imre, Koltay Kastner Jenő, Genthon István, Kardos Tibor), aki irodalmi és kultúrtörténeti előadásokat tartott, míg mellette egy magyar lektor oktatta a magyar nyelvet. Időközben több olasz városban (Milánó, Nápoly, Bari, Genova, Firenze) létesült magyar nyelvi lektorátus. A hidegháború idején a korábbi gyakorlat felborult, a római egyetemi magyar tanszék működése másfél évtizedig megbénult. Ebben az időszakban csak az időközben Olaszországban letelepedett volt magyar lektorok és tanárok (Várady Imre Bolognában, Pálinkás István Firenzében, Ruzicska Pál Milánóban, Tóth László Nápolyban, Fáy Attila Genovában) oktatták egyéni kezdeményezésből városuk egyetemlein a magyar nyelvet és irodalmat. Ugyanakkor a Padovai Tudományegyetemre visszatérő, volt magyarországi vendégtanár, Tagliavini professzor Padovában élesztette fel a magyar nyelv és a finnugor nyelvészet iránti érdeklődést.

Változást hozott a felszabadulás utáni időszak olaszországi egyetemi magyar oktatása helyzetében az 1965-ben kötött magyar-olasz kulturális csereegyezmény,

amely a helyi kezdeményezésekből létrejött magyar katedrák mellé Padovában és Rómában olyan magyar tanszékek létesítését is lehetővé tette, amelyeket Magyarországról meghívott magyar vendégtanárok vezetnek megbízott, illetve 1981-től kezdve "társult" egyetemi tanári kinevezéssel. Így jelenleg Olaszországban a következő egyetemeken folyik felsőfokú magyar oktatás:

1. A Padovai Tudományegyetem Általános Nyelvészeti Intézetének Magyar Szemináriuma magyar vendégtanár vezetése alatt.
2. A Római Tudományegyetem Általános Nyelvészeti Intézetének Magyar Tanszéke magyar vendégtanár vezetése alatt.
3. A Nápolyi Keleti Nyelvek Főiskolájának Finnugor és Magyar Nyelvi Intézete. Két finnugor és három magyar oktatóval. Az intézetet Nullo Minissi igazgató vezeti. A magyar tanszékcsoport vezetője Tóth László egyetemi tanár, a finn tanszékcsoport vezetője Eeva Uotila rendes egyetemi tanár. További oktatók: Dr. Amadeo Di Francesco, az MTA kandidátusa, Marinella D'Alessandro tudományos kutató. (1974-79. között Nápolyban meghívott magyar vendégtanár (Éder Zoltán) is oktatott.)
4. A Bolognai Tudományegyetem Modern Filológiai Intézetén belül önálló magyar tanszék működik Guglielmo Capacchi professzor vezetésével, míg az Általános Nyelvészeti Intézetén belül önálló tanszékként működik a Finnugrisztika, amelynek megbízott egyetemi tanára Carla Corradi.
5. A Firenzei Tudományegyetem Modern Filológiai Intézetén belül önálló magyar tanszék működik Hubay Miklós meghívott magyar vendégtanár vezetésével, míg a Nyelvészeti Intézetén belül önálló tanszéket képez a Finnugrisztika, amelynek vezetője Danilo Gheno.
6. A Torinói Tudományegyetem Modern Filológiai Intézetén belül önálló Magyar Nyelv és Irodalom

Tanszék működik, amelynek vezetője Paolo Santarcangeli volt. 1980-tól a tanszéket Dr. Gianpiero Cavagliá vezeti.

7. Milánóban az Università Cattolica-n Ruzicska Pál vezeti a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéket, és a finnugrisztika oktatását. Az Állami Egyetemen a magyar oktatása csak lektorátusi szinten folyik (nem önálló vizsgatárgy), a lektorátust az Olaszországban élő Síkos Anna tanárnő vezeti.
8. Paviában a Tudományegyetemen korábban Ruzicska Pál professzor látta el a magyar nyelv és irodalom és a finnugrisztika oktatását. Nyugdíjba vonulása miatt a magyar tanszék tanári állása jelenleg betöltetlen, a finnugor tanszéket Gianguido Manselli megbízott tanár vezeti.
9. 1981-ben létesült Udinében a Nyelvi Intézet keretében Magyar és Finnugor Tanszék Csillaghy András vezetése alatt. A tanszék megbízott előadója Caterina Tropea, Magyarországról meghívott lektora Lénárt Eszter.
10. A Velencei Tudományegyetemen az Iranisztikai-Altajisztikai Tanszék keretében Csillaghy András már több éve magyar illetve finnugor előadásokat is tart, de itt önálló tanszék, vagy lektorátus nem működik.

A Padovai Tudományegyetem Magyarországról kiküldött magyar vendégtanárai a következők voltak: 1965-1970: Fábrián Pál, 1970-1973: Sallay Géza, 1973-1976: Fogarasi Miklós, 1976-tól Szabó Győző.

A Római Tudományegyetem Magyarországról kiküldött magyar tanszékvezető vendégtanárai a következők voltak: 1965-1970: Balázs János, 1970-1975: Szauder József, 1975-1979: Klaniczay Tibor, 1979-től: Sárközy Péter.

Meg kell még jegyezni, hogy a magyar nyelv és irodalom oktatásának komoly hagyományai vannak Genovában is. Korábban a városban élő Fáy Attila író oktatott magyar nyelvet az egyetemen. A magyar lektorátus azonban megszűnt. Ugyanakkor az egyetem Klasszika Filológiai Intézetét a magyar költők olasz tolmácsolója Umberto Albini professzor vezeti.

Az olasz egyetemi vizsgarend meglehetősen eltér a magyar egyetemi rendszertől. Nincsenek szakpárosítások, a tudományegyetemre beiratkozott hallgatók három fő oktatási irány közül választhatnak: bölcsészek, filozófusok, nyelvszakosok. Mindegyik főirányon belül a hallgatók majdnem teljesen önállóan választhatják meg azt a húsz tantárgyat, amelyből a szakdolgozat megírása előtt vizsgát kell tenniük. Annyi kikötés van, hogy kell egy tárgyat választaniuk, amelyet négy éven keresztül látogatnak - azaz minden évben tesznek belőle egy vizsgát -, illetve egy második tárgyat, amelyet három éven keresztül látogatnak évi vizsgakötelezettséggel. E két tárgy professzorához kell elkészíteniük a negyedik év befejeztével a szakdolgozatot. A fent leírt egyetemi rendszer értelmében a magyar nyelvet és irodalmat tanuló olasz diákok lehetnek "magyar szakosok" - azaz négyéves vizsgatárgyként tanulják a magyar nyelvet és irodalmat -, második tárgyasok - nem főszakuk a magyar, csak három vizsgát tesznek belőle -, illetve bármelyik egyetemi hallgató felveheti kétéves tárgyként a magyar nyelv és irodalmat. A finnugor szak csak három éves tárgyként vehető fel, ez alól csak a nápolyi tudományegyetem képez kivételt.

Az olasz egyetemeken az idegen nyelvek és a filológia oktatása olasz nyelven folyik. A nyelvi képzés nem képezi az egyetemi oktatás önálló tárgyát, ezt a hallgatóknak önállóan kell megoldaniuk amellet, hogy a legtöbb nyelvből anyanyelvi lektorok állnak a rendelkezésükre. Nyelvgyakorlatokra önálló jegy nincs. A vizsga idején ugyanakkor egyszerre kell vizsgázni a főkéllégiumi (irodalomtörténet) és a nyelvi, nyelvészeti anyagból

Az idegennyelv fősakra járók pedig csak akkor tehetnek szóbeli vizsgát, ha előbb egy írásbeli dolgozatra megfelelő pontszámot kaptak. (Ellenkező esetben negyedévenként újból meg kell próbálni az írásbeli teszt teljesítését). A fentiek alapján egyértelmű, hogy az egyes egyetemeken a tanári ellátottság és a magyar "szakra" járó hallgatók összetétele határozza meg a nyelvi és irodalmi képzés formáit.

A Római Tudományegyetemen az 1950-től 1965-ig terjedő szakaszt nem számítva 1927-től kezdődően folyik egyetemi magyar nyelv és irodalom oktatás. Az első magyar doktori disszertáció Rómában az 1931-32-es tanévben készült. 1950-ig egy megbízott vendégtanár és egy lektor vezette a magyar oktatást, 1965 óta egy magyar vendégtanár látja el az összes tárgy oktatásának feladatát (irodalomtörténet, nyelvészet, nyelvoktatás) és külön megbízóként ellátja a finnugor nyelvészeti oktatást is. Igen komoly problémát jelent a padovai és a római magyar vendégtanároknak, hogy amíg az összes többi egyetemen két vagy több oktató dolgozik, ezen a két egyetemen az összes óra oktatását egy oktatónak kell megoldania. Így nincs mindig mód az órák évfolyamonkénti bontására (ez a többi tárgynál sem jellemző), valamint a kulturális előadások és nyelvórák differenciált tartására. Úgy kell nyelvet tanítani; hogy az egyúttal az irodalmi, nyelvészeti, történeti képzést is segítse, illetve úgy kell irodalmat, nyelvészetet, finnugrisztikát oktatni, hogy az egyúttal a nyelvi önképzésre is serkentő hatású legyen. A Római Tudományegyetem Magyar Tanszékén 1979 óta a hallgatók részére a következő órák állnak rendelkezésre:

- a) Irodalomtörténeti főkéllégium - heti két órában
- b) Irodalmi szövegolvasás és szeminárium - heti két órában
- c) Leíró magyar nyelvtan (egy óra előadás - egy óra gyakorlat)
- d) Magyar nyelv - heti kétszer két órában
- e) Finnugrisztika (A magyar nyelv finnugor alapjai: A magyar nyelv történeti kialakulása) - heti két órában
- f) Konzultáció - heti egy órában

Az egy oktatóval működő tanszékeken igen nagy problémát jelent az évfolyamokra történő óralebontás (ez tökéletesen megvalósul viszont az öt oktatóval rendelkező Nápolyi Egyetemen). Így a hallgatók mindenkorileg határozza meg, hogy a négyre felemelt heti magyar nyelvóra "osztatlan" lehet az összes hallgató számára, vagy heti kétszer 1+1 órára lecsökkentve külön oktatjuk a haladókat és kezdőket a magyar nyelvre. Mindezt nehezíti, hogy Olaszországban nem kötelező az egyetemi órák, ezen belül a nyelvórák látogatása. Mindenesetre sokat könnyít a helyzeten, hogy a már haladó szintre jutott hallgatók a heti kétórás irodalmi szemináriumon és szövegolvasási gyakorlaton irodalmi szemelvények olvasása és elemzése közben fejleszthetik nyelvtudásukat, illetve ugyanezt a célt szolgálja a heti kétórás leíró nyelvészeti előadás és gyakorlat is (ennek anyaga képezi a magyar nyelvvizsga egyik részét). Igen jó lenne, ha az egyetem mellett is lenne lehetősége a hallgatóknak - a többi nyelvhez (orosz, román, lengyel stb.) hasonlóan - a magyar nyelv tanulására. Rómában ugyan több magyar szakos nyelvtanár is rendelkezésre állna (nemcsak feleségek, hanem a magyar szakot végzett olasz tanárok is), de sajnos a rendszeres magyar oktatást sem a Római Magyar Akadémián, sem a Magyar-Olasz Baráti Társaság Kultúrközpontjában mindeztideig nem sikerült megoldani.

Az olasz egyetemi hallgatók magyar nyelvi képzésének igen fontos láncszeme a Debreceni Nyári Egyetem, ahol a másodév elvégzése után négy héten át élhetnek magyar nyelvi környezetben, tanulhatnak kb. 80 órában a magyar kultúráról magyarul, illetve hallgathatnak magyar és idegen nyelven előadásokat.

Ahogy a korlátozott személyi lehetőség meghatározza és leszűkíti a magyar nyelv egyetemi oktatását, hasonlóképp igen nagy nehézséget jelent, hogy ilyen körülmények között csak egy irodalmi főkéllégium megtartására van mód (a vendégtanárok kötelező heti óraszám 5 lenne, de általában heti 12 órában tanítanak). Épp ezért 1980-tól a római magyar vendégtanár társadalmi munkában az Olasz -

Magyar Baráti Társaság kulturális központjában ismeretterjesztő előadásokat is tart kéthetenként egy alkalommal, amelyek szervesen kiegészítik az egyetemi oktatást (1980-ban az egyetemen XIX. századi irodalmi témákról volt szó, a kulturális központban pedig a mai magyar irodalomról tartottam előadásokat, 1981-ben az egyetemi órák témája a XX. század első felének irodalma volt, így az ismeretterjesztő előadások elsősorban a reneszánsz- és felvilágosodáskori magyar-olasz kapcsolatok történetét dolgozták fel).

A római Egyetemen a magyar nyelvi és irodalmi órákra járó hallgatók összlétszáma 1979-81 években meghaladta a huszat. Rendszeresen vizsgázó kb. 10-15 hallgató, öt hallgató már mind a négy magyar vizsgáját teljesítette, és jelenleg magyar (irodalomtörténeti) szakdolgozatát készíti, de van már olyan végzett hallgató is, aki visszajár az előadásokra, nyelvórákra. (Az olasz egyetemi órák teljesen szabadon bárki által látogathatók.)

Évente egy-két disszertáció készül magyar irodalomtörténeti tárgykörből. A hallgatók érdeklődése igen nagy, komolyan és nagy szeretettel foglalkoznak a magyar nyelvvel és irodalommal, a magyar kultúrtörténet és filozófia kérdéseivel. Ezt mutatta az az érdeklődés és lelkesedés is, amellyel a római magyar szakosok fogadták az 1980 márciusában az RMA és a Magyar Tanszék rendezésében megrendezett öt ülésből álló József Attila szemináriumot. A hallgatók József Attila születésének 76. évfordulója alkalmából magyar nyelven emlékműsort adtak elő az RMA-ban. A magyar szakos diákok magyar nyelvű József Attila műsorát az Olasz Állami Televízió II. adása is sugározta

A hallgatók érdeklődéséről - a római tapasztalatok alapján - elmondható, hogy elsősorban kulturális okokból kezdenek a magyarral foglalkozni. Nem feltétlenül magyarul akarnak beszélni, hanem meg akarják ismerni a magyar nyelvet és kultúrát. Nyelvi önképzésük elsősorban nyelvészeti célú (általános nyelvészeti, illetve finnugrisztikai), illetve eszköz jellegű, vagyis azért akarnak magyarul megtanulni, hogy a magyar költőket és szakkönyv-

veket eredetiben tudják olvasni. (Jelenleg egy hallgatóm azért tanul teljes erőbedobással magyarul, mert filozófia szakos létére el akarja olvasni Kerényi Károly eddig még le nem fordított magyar nyelvű doktori disszertációját Platon filozófiájáról.) Ezt magam részéről igen fontosnak és hasznosnak találom, mert az olaszországi egyetemi magyar oktatásnak - véleményem szerint - nem magyarul tudó olasz tolmácsok képzése a feladata, hanem az, hogy az új olasz értelmiség soraiban legyen egy-két olyan kutató, kritikus, tanár, akik ismerik a magyar nyelv és kultúra értékeit, és az olasz kultúra elemzésekor képesek közép-keleteurópai szemszögből gondolkodni. Erre nyújt példát többek között a klasszika-filológus Umberto Albini professzor, aki sosem lett "Magyar szakos", még a magyar nyelvet is csak akadozva beszélve vált a XX. században a magyar költészet leghatásosabb olaszországi tolmácsolójává és propagátorává.

Végezetül meg kell még említeni, hogy a különböző olaszországi egyetemeken oktató tanárokat 1973-tól kezdve némiképp összefogja az a kezdeményezés, hogy két-évenként az olaszországi magyar tanárok konferenciát tartanak a magyar nyelv és irodalom tudományos és didaktikai kérdéseiről. A konferencia színhelye mindig egy olyan egyetem, ahol magyaroktatás folyik (1973-Padova, 1975-Nápoly, 1977-Velence, 1979-Torino, 1981-Róma). A konferencia megrendezésében részt vállal a Római Magyar Akadémia, illetve a Művelődési Minisztérium több fős magyar tudósküldöttséggel képviselteti magát. 1981. november 10-12. között kerül megrendezésre Rómában az olaszországi magyar tanárok V. konferenciája, amelynek témája - az egyetemi magyar oktatás időszerű problémáinak megvitatása mellett - a magyar egyetemek olasz kapcsolatai történetének feldolgozása lesz. A konferenciára az ELTE és az MTA 15 fős delegációt küld. Ez alkalommal kerül sor az olaszországi magyar és finnugor egyetemi oktatók nemzeti társaságának megalakulására is, amely a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság egyik nemzeti tagozataként kíván működni. Ez a szervezeti keret fog további biztosítékot nyújtani arra, hogy a magyar nyelv és irodalom oktatása Olaszországban az elkö-

vetkezendőkben is sikeresen folyják. (1981)

Z a i c z Gábor

Magyar szak - magyaroktatás Dániában

Ha Finnországtól eltekintünk, Skandináviában jelenleg csak Dániában működik magyarországi lektor. Felsőfokú magyaroktatás évtizedek óta folyik a két legnagyobb dán városban, a Koppenhágai és az Århusi Egyetem Nyelvészeti Intézetében. A fővárosban a magyar mellékszakos tárgyként, Århusban pedig már két éve főszakos tárgyként is hallgatható. Az 1978-ban megkötött magyar-dán kulturális egyezményben foglaltak alapján a sorok írója párhuzamosan oktat mindkét városban 1979 márciusa óta. Koppenhágában elsősorban a magyar szakosok képzése a fő feladat, de emellett finnugor nyelvészeti előadásokat és gyakorlatok is tartok; Århusban viszont - ún. "finnugor lektorként" - kizárólag összehasonlító uralisztikai, valamint magyar nyelvtörténeti oktatással foglalkozom.

A lektori konferenciák mindenkori tematikájának megfelelően felszólalásomban kétéves dániai oktatási tapasztalataimról szeretnék röviden számot adni. Eredmények helyett egy ilyen konferencián talán hasznosabb néhány nehézségre felhívni a figyelmet. Már előljáróban megjegyzem, hogy ezek a nehézségek mindanekelelt koppenhágai munkámra vonatkoznak; itt ugyanis egyedül dolgozom, Århusban viszont kitűnő segítőtársam van Faerstain Katalin személyében.

Ami a dániai magyar szakosok követelményrendszerét illeti, az - legalábbis egyelőre - mindkét helyen hungarológiai központú, vagyis a hallgatónak a vizsgán a magyar nyelv rendszere és története mellett magyar irodalmi, történelmi és földrajzi ismeretekkel is rendelkeznie kell. Az Århusi követelményrendszer modern és példamutatóan sokoldalú (már-már szinte maximalista), a koppenhágai ellenben elavult és egyenetlen. A koppenhá-